

GYVIEJI ARCHYVAI

2018-ieji – jubiliejiniai
Adolfo Ramanausko – Vanago metai

Vyriausias pokario partizaninio karo vadas

„Ir kas mus nugalės, jeigu mes nugalėjome ir mirė“
Lionginas Baliukevičius – Dzūkas

1997 metų vasarą į Varėną atvažiavo A. Ramanausko dukra Auksutė Skokauskienė, tuo metu aš buvau Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Varėnos skyriaus tarybos pirmininkas. Auksutė kreipėsi į mane, kadangi 1957 metų lapkričio 29 dieną jos tėvelis po ypatingų kankinimų buvo sušaudytas Vilniaus KGB specialioje pogrindžio kameroje. Ji norėjo šią datą garbingai paminėti. Po ilgų diskusijų, mes nutarėme atstatyti Kasčiūnų kaime A. Ramanausko – Vanago ir Juozo Vitkaus – Kazimieraičio 1945 metai iškastą vadavietę. Pasiūliau kreiptis į Juozą Jakavonį – Tigrą, buvusį partizanų ryšininką, prašant atstatyti bunkerį jo sodyboje. Juozas Jakavonis – Tigras, žinoma, sutiko.

Atvykę į Kasčiūnus, pritariant J. Jakavoniui, suderinome bunkerio atkūrimo planą. Organizuoti atstatymo darbus teko man. Nors objektas ir nedidelis, tačiau viską reikėjo pradėti iš naujo, tuščiomis rankomis. Be to, ir laikas spaudė, nedaug teliko iki lapkričio 29 dienos. Bunkerio duobei iškasti paprasčiau Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos 14 – ojo bataliono vado S. Bartuškos skirti 10 vyrų. Duoti sutiko su sąlyga, jeigu savo transportu nuvešime į objektą. Tuo laiku visiems trūko kuro.

Pasak Juozo Jakavonio, 1945 metais bunkerį kasė apsiginklavę ir kovai nusiteikę, lietuviškomis uniformomis apsirengę partizanai. Kas galėjo pamanyti, kad po pusės amžiaus čia darbuosis jauni, energingi laisvos Lietuvos savanoriai. Jų buvo dvigubai daugiau, jie dirbo nevaržomi, be baimės, neslapukaudami, neturėjo šalia savęs paruoštų ginklų atremti netikėtam priešų užpuolimui. Jiems bloga akis pakenkti negalėjo. Stovėjau ant kasamos duobės krašto stebėdamas rimtais veidais besidarbuojančius karius. Pasikeisdami dirbo dešimtyje: Vidas Čekus, Raimundas Gvildelis, Vilmantas Čepulis, Antanas Diksa, Nerijus Eidukevičius, Sigitas Laipienis, Vytautas Garmus, Saulius Janušauskas, Gintaras Petrušis ir Gediminas Samuolis. Po kelių valandų – duobė jau buvo paruošta darbams.

Tiksliai bunkerio matmenis ir įrengimą mes suradome A. Ramanausko – Vanago knygoje „Daugel krito sūnų“. Autentiško bunkerio vidaus įrengimui kreipiausi į AB „Trobėsiai“ direktorių Vytautą Kuklį, jis, kaip visuomet, geranoriškai sutiko. Tuomet iškilo medienos klausimas, čia mus parėmė Varėnos urėdija. Sienos išklotos lentomis, padarytas gultas, stalas, suolai, lentynos ir imituota tunelio anga. Minėjimo diena – bunkeris buvo paruoštas laiku.

Kadangi šioje sodyboje nebuvo pralietas partizanų kraujas, dėkodami Auksčiausiajam kieme pastatėme kryžių, kurį padarė buvęs politinis kalnys Jonas Tamulevičius. Prie bunkerio pavėsinės pritvirtinome ažuolinę atminimo lentą, pagamintą tautodailininko Algirdo Juškevičiaus. Lentoje jis išskobė šiuos žodžius:

„Čia nuo 1945.05.28 iki 1946.05.01 buvo Adolfo Ramanausko – Vanago vadavietė. Sodybos šeimininkai Julius ir Karolina Jakavoniai“

1997 m. spalio 26 dieną (sekmadienį) 12:30 val. Merkinės bažnyčioje šv. Mišiomis prasidėjo paskutiniojo Lietuvos partizano Lietuvos partizanų vado Adolfo Ramanausko – Vanago 40-ies metų tragiškos žūties minėjimas. Prieš šv. Mišias bažnyčioje kauniečių vyrų ansamblis „Girių aidas“ partizanų ir jų motinų garbei atliko patriotinę meninę programą. Po pamaldų keli autobusai ir keliasdešimties lengvųjų automobilių kolona šventės dalyviams nuvežė į Jakavonių sodybą Kasčiūnuose pašventinti kryžiai ir atidengti A. Ramanausko – Vanago atstatytos vadavietės.

Pašventinus kryžių, Varėnos tremtinių ansamblis „Viltis“ sugiedojo giesmę „Kryžiau šventas“. Atidengus ir pašventinus vadavietę, tylos minute pagerbti partizanai – visi laisvės kovų dalyviai. Sugiedojo LR himną, ŠKAT-o savanoriai žuvusius pagerbė penkių salvių garbės saliu.

Adolfo Ramanausko dukra Auksutė ir J. Vitkaus sūnus Vytautas padėjo Jakavonių šeimai, visiems, kurie rūpinosi vadavietės atstatymu, ir šventės dalyviams, atvykusiems iš visos Lietuvos pagerbti partizanų vadų ir visų kovotojų, žuvusių dėl Lietuvos laisvės. Taip pat padėkos žodžiais ir prisiminimais dalijosi Kazimieraičio štabo ūkio dalies vedėjas, partizanas Pranas Platūkis – Karklas, E. Simonaitis, P. Jakučionis, iš Vilniaus apskrities – Alis Vydūnas ir kiti. Tiesa, Merkinės parapijos klebonas šiame renginyje pasigedo jaunimo, jis priekaištavo mokytojams, kurie neatveda mokinių pasiklausti gyvų liudytojų pasakojimų. Alis Vydūnas pažadėjo šią klaidą pataisyti. Po padėkos žodžių Druskininkų tremtinių choras, pritariant visiems šventės dalyviams, sugiedojo Pietų Lietuvos partizanų himną.

Iškilingoji šventės dalis pasibaigė. Sutemoje prie miško suliepsnojo laužai. Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos Varėnos 14-ojo bataliono kariai vaišino kariškais pietumis. Dar ilgai prie gėstančių laužų skambėjo partizaniškos dainos.

Vytauto KAZIULIONIO prisiminimus užrašė Varėnos „Ažuolo“ gimnazijos moksleivė Agita BERŽANSKAITĖ

Renkame Varėnos kraštui nusipelniusių žmonių šimtuką

Juozas JAKAVONIS-TIGRAS

Lietuvos partizanas, politinis kalnys, Vyčio kryžiaus III laipsnio ordino kavaliereus

Juozas Jakavonis gimė 1925 m. liepos 10 d. Kasčiūnų kaime, Merkinės valsčiuje, prie pat Lietuvos ir Lenkijos demarkacinės linijos. Subrendęs nepriklausomybės metais iš arti matė Antrojo pasaulinio karo siaubą, kuris neaplenkė ir jo šeimos.

J. Jakavonis būdamas vos devyniolikos davė partizano priesaiką ir aktyviai dalyvavo ginkluotame pasipriešinime. Jis su kitais partizanais savo tėvų kieme 1945 metais įrengė bunkerį, kuris 1945-1946 metais tapo Pietų Lietuvos partizanų vadų vadaviete. Bunkeryje gyveno ir dirbo Pietų Lietuvos partizanų vadai J. Vitkus-Kazimieraitis ir A. Ramanauskas-Vanagas. J. Jakavonis dar pla-

tino ir pogrindinę spaudą, nes bunkeryje buvo leidžiamas partizanų laikraštis „Laisvės varpas“. Dvejus metus trukusi aktyvi J. Jakavonio-Tigro partizaninė kova baigėsi 1946 metų gruodžio 8 dieną, kai savo gimtajame kaime, kaimyno namuose, buvo enkavedistų sumintas su partizanų spauda. Tuomet prasidėjo kankinimai ir kruvini tardymai Merkinės milicijos rūsiuose, Varėnoje, o galiausiai ir Vilniaus KGB rūsiuose. J. Jakavonis ištvėrė nežmoniškus kankinimus, tačiau neišdavė nė vieno, su kuriais akis į akį suvedavo okupacinių struktūrų darbuotojai. Bolševikinio karo tribunolas J. Jakavonį nuteisė Sibiro kalėjimams, lageriams ir tremčiai, ir ten jis praleido savo jaunystę – nuo 1946 iki 1959 metų.

Po vergiško darbo dešimtmečio Sibiro fabrikuose, lageriuose, kasyklose 1959 m. J. Jakavonis su savo šeima grįžo į Lietuvą. 1988 m., prasidėjus Atgimimui, J. Jakavonis įsitraukė į Sąjūdžio veiklą. Šalia jo namų buvo atkastas ir įrengtas bunkeris, buvusi Pietų Lietuvos partizanų vadavietė, kuri kasmet pritraukia gausų lankytojų būrį

Vytautas JAKAVONIS-SNIEGUTIS

Partizanų poetas

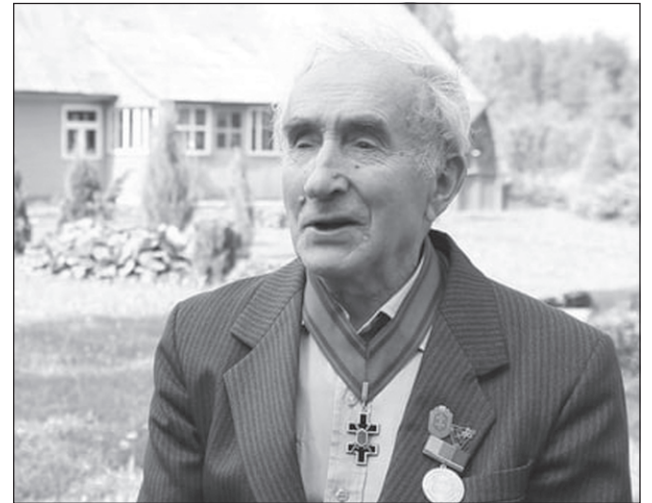
Vytautas Jakavonis gimė 1928 m. spalio 6 d. Kasčiūnų kaime. Jo tėvas Vincas Jakavonis buvo garsiausias kalvis Merkinės apylinkėse. 1945 m. V. Jakavonis išvažiavo mokytis elektriku į Vilniaus Amatų mokyklą. Vėliau grįžo į savo gimtąjį kaimą. Žiemą ir ankstyvą pavasarį, kol ūkio darbai neprasidėjo, rašė eilėraščius ir tapė paveikslus. Pirmuosius eilėraščius ir sąsiuvinius pradėjo rašyti 1945 metais. Mirė 2011 metais, palaidotas Kasčiūnų kapinėse.

Originalūs pokario poezijos sąsiuviniai, iš kurių eilėraščiai nukeliavo į knygą „Sušaudytos dainos“ (1990), kažkur dingo. Liko tik vienas. V. Jakavonio eilėraščiai aplinkiniuose kaimuose buvo dainuojami kaip liaudies dainos. Jis ne tik eilėraščius rašė, bet ir melodijas savo dainoms kūrė. Dzūkijos nacionalinio parko laikraštis „Šalcinis“ atrado ir pirmasis atspausdino partizanų poeto Vito Jakavonio - Sniegučio eilėraščius: „Skubėk, Merky“ (Nr.11), Kodėl?“, „Mūsų trispalvė“ (Nr. 18) „Daina Merkiui“ (Nr. 39-40) ir kt. V. Jakavonio eilėraštinė

„Skubėk, Merky“, skirtas partizanam, žuvusiems Mardasavo kaime, atminti, buvo išspausdintas Varėnos literatūroje rinktinėje „Merkio lieptai“ (2004).

2013 m. buvo išleista V. Jakavonio-Sniegučio poezijos knyga „Eilėraščiai“. Joje išspausdinti 82 nuo jaunystės iki pat mirties parašyti eilėraščiai. Knygos viršelis iliustruotas partizanų poeto V. Jakavonio-Sniegučio tapytu paveikslu. Ši knyga buvo pristatyta Dzūkijos nacionalinio parko Merkinės lankytojų centre.

Ne kartą pas V. Jakavonį Kasčiūnų kaime lankėsi Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojai Algimantas Černiauskas ir Henrikas Gudavičius. Ne kartą klausėsi poeto skaitomų eilėraščių, žiūrėjo jo pieštus paveikslus. Apie bendravimą su V. Jakavoniu A. Černiauskas papasakojo straipsnyje „Sniegutis“, kuriame apie Dzūkijos partizanų dainių rašė: „Visi jo tuo metu ir vėliau rašyti eilėraščiai alsuoja meile Tėvynei, išaugusiai iš tėviškės grožio ir giluminio laisvės poreikio...“ (Merkio kraštas. -

ne tik iš Lietuvos, bet ir užsienio. J. Jakavonį, puikų pasakotoją, Dievo apdovanotą fenomenalia atmintimi, kvietė kalbėti per radiją, apie jį buvo sukurti Lietuvos ir užsienio televizijų videofilmai.

1994 m. Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga J. Jakavonį apdovanojo Pasipriešinimo dalyvio Kryžiumi, 1995 metais Tautos fondas (JAV) įteikė padėką už gyvosios istorijos paliudijimus. 1998-aisiais Lietuvos Respublikos Prezidento V. Adamkaus dekretu jam įteiktas Vyčio Kryžiaus 3-iojo laipsnio ordinas ir padėka už nuopelnus Lietuvai. 2000 metais iš Lietuvos Respublikos Prezidento V. Adamkaus jis gavo Lietuvos kariuomenės kūrėjo medalį. 2018 metais J. Jakavonis apdovanotas Varėnos rajono savivaldybės garbės ženklu

„Už nuopelnus Varėnos kraštui“.

2005 metais jis parašė knygą „Šalia mirties“, kurią parengė ir suredagavo buvusi „Dienovidžio“ redaktorė Aldona Žemaitytė-Petrauskienė, šitai išsireiškusi apie pačią knygą: „Tai savotiška legenda, o gal herojinė saktė apie savo ir savo kaimynų gyvenimą rūsčiais ir nevilnimi alsuojančiais sovietinio pokario metais“. Knygoje pateikiami atsiminimai apie partizaninę kovą Merkinės apylinkėse, kančias, patirtas Merkinės ir Varėnos saugume, Gulago lageriuose, autorius ir jo kaimynų liudijimai apie gyvenimą sovietinėje Lietuvoje iki Atgimimo.

Parengė
Laimutė CIBULSKIENĖ
Varėnos viešosios
bibliotekos bibliografe

2010, rugpj. 24, p. 5; rugpj. 27). „Respublikoje“ (2012, gruod. 7) apie V. Jakavonį buvo išspausdintas Algimanto ir Mindaugo Černiauskų straipsnis „Vytautas Jakavonis-Sniegutis – partizanų poetas“. Knygoje „Nerūpėjo niekur išvažiuoti“ (aut.: Henrikas Gudavičius, Algimantas ir Mindaugas Černiauskas, 2015, p. 17) rašoma: „Kasčiūnų kaime, prie Merkio, gyvena poetas Vytautas Jakavonis, ir apie save jis taip sako: „Rašau ir rašau, net akys parausta“. Vytautas Jakavonis – tai Sniegutis, pokario metais rašęs patriotines eiles Lietuvos partizanam. (Knygoje „Sušaudytos dainos“ beveik pusė tekstų yra Sniegučio). Jis ir dabar prisimena partizanus, ilgai gali pasakoti apie Kazimie-

raitį ir Vanagą.“ „Aš penkerius metus tarnavau kariuomenėje, prie Juodosios jūros. Atrodė, kad ten tarnauju, o gyvenau čia vis tiek, visi sapnai – apie Kasčiūnus. Ten atrodė, kad esi koks skiepas inskiepytas, o neprigijęs. Taip ilgėjaus Lietuvos, – kalbėjo savamokslis Kasčiūnų kaimo poetas V. Jakavonis (p. 19).

Parengė
Elena GLAVICKIENĖ
Varėnos viešosios
bibliotekos Bibliografijos,
informacijos ir kraštotyros
skyriaus vedėja